

Становище

относно дисертационния труд на Симеон Валентинов Хинковски „Генуезката република и българите XIII-XV век“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“

Изготвил становището проф. дин Ани Данчева-Василева

Отношенията между Генуезката република и българската държава и българите през XIII-XV в. са част от сложните външнополитически и търговски контакти на България в динамично променящата се геополитическа конюнктура в Европейския Югоизток и Мала Азия през посочените столетия. Настоящият дисертационен труд показва голямата значимост на изследваната тема, чието разработване се основава на богат изворов иматериал и изследователски трудове. Всички възможни въпроси, пряко или косвено обвързващи двете държави и по-късно двата етноса, са добре формулирани, подробно проследени и обобщени. Отношенията между средновековна България и Добруджанското княжество от една страна и Генуезката република и нейните колонии от друга - като фактори в Черноморския басейн през XIII-XV в, са задълбочено изследвани в българската и европейската медиевистична литература. В работата си докторантът използва умело и обстойно тези постижения, но също привлича публикувани документи, но неинтерпретирани достатъчно, както и голям брой непубликувани сведения от архивни единици в Държавния архив на Генуа, които лично е проучвал.

Обзорът на изворите, прегледът на литературата и набелязаните изследователски цели са представени сравнително кратко, но с много добро познаване на проблематиката и въвеждат по същество в темата. С доста подробности, най-вече относно периода XI-XV в., е представена историята на Генуезката република, която за кратко време става хегемон в италианската област Лигурия. Много добре е изяснено специфичното развитие на Генуа по нейни вътрешни правила и закономерности, обусловени от географското ѝ положение и частната инициатива на нейните граждани. Подчергана е личната предприемчивост и амбиции на частни търговци, както и на изявени ръководители на генуезкия флот, които довеждат до почти пълно господство на Генуа в Черноморския басейн след 1261 г. и до края на XV в. Акцентира се именно на частната инициатива, която води до личен успех на генуезките търговци, но и до голям икономически и политически просперитет на Генуа. На институциите с техните законодателни, контролиращи и регулиращи функции, като важна и доминираща компонента в цялостния живот на Генуа, е обърнато сериозно внимание. Многократно се посочват ролята и функциите на Службата за Хазария, Службата за Романия, Службата за Ориента и др. Отделно са представени генуезките колонии и фактории в Черно море: Пера, Вичина, Кафа, Килия, Ликостомо, Маврокастро.

Съществена част от дисертационния труд е посветена на политическите отношения между България, Добруджанското княжество и Генуа през XIII-XV в. Те са разгледани на фона на цялостната политическа обстановка, в която дейно участват Византия, Венеция, Златната орда, Влашкото княжество, османските турци. Привлечени са, макар ѝ използвани вече, всички сведения по темата и е показана много добра осведоменост върху обемистата литература. На дипломатическите преговори между Генуа и българското царство в средата на XIV в. и връзката им с войната за Проливите е обърнато подобаващо внимание. Преките сведения за отношенията на

Търновския двор с Генуа, както знаем, са оскъдни и акцентът пада естествено на тези с Добруджанското княжество. Именно враждебните отношения при Добротица, а след това настъпилата промяна при сина му Иванко Тертер със сключването на договора от 1278 г. с Генуа, са обстойно коментирани. Договорът е разгледан задълбочено и авторът изказва свои становища по отделните клаузи и върху вече съществуващи интерпретации.

Едни от най-важните разгледани въпроси са търговските връзки между метрополията Генуа и колониите ѝ в Черно море и българските земи. За тях има най-богат изворов материал. Въз основа на голям брой нотариални актове, разпореждания на съвета на комуната на Генуа, договори за покупко-продажби, забранителни санкции и др. се разкрива голямата по обем търговска активност на генуезците с градовете Созопол, Анхиало, Варна, Месемврия, Маврокастро, които в определени години са били в пределите на българското царство. Подчертава се важната роля не само на главната генуезка колония Пера, но и на колониите в делтата на Дунав – Вичина, Кафа, Килия, Ликостомо. Десетки документи разкриват тази търговска дейност от 1281 г. до 1395 г. и представят търговската номенклатура от стоки, които се изнасят от българските земи. Тук се открояват и част от приносите в изследването.

Безспорно една от най-важните разработки в труда и също с приносни достойнства е тази за българската диаспора в Генуа и нейните колонии. Въз основа на богати на сведения документи са разгледани трите категории българи и най-вече тази на българите-роби, чийто брой значително се увеличава след покоряването на България. Според данните се разяснява социалният, икономическият и правният статут на всяка една от категориите. Проследено е присъствието на българите както в метрополията, така и във всяка една от нейни колонии.

Заклучението съдържа обобщение на всички разгледани въпроси; изготвено е в много добра форма и обем и показва цялостната научна компетентност на докторанта. При положение, че предстои публикуване на труда, бих направила няколко предложения, които според мен биха увеличили неговата научна стойност.

Би било добре в изложението за историята на Генуа да се започне от XI в., когато се формира Генуезката комуна, а не от IV в. За времето от IV до XI в. не са посочени почти никакви данни, а и не е необходимо. Да се избегнат някои неточности като локализацията на Хатин (мястото на състоялата се битка през 1187 г.).

В текста, относно институциите, са споменати някои от тях, докато при историята на Генуа и в другите глави са разгледани също институции и служби и то с подробности. Някои от институциите и службите в конкретния параграф са споменати маргинално като например: местен парламент, съдии, нотариуси и др. Виждането ми е да се изложат хронологически и в йерархичен ред всички институции и служби в самоуправлението на републиката на едно място със съответните им прерогативи, без разказ за събития и личности. Материалът е на лице и би трябвало само да се реструктурира.

Главата за политическите отношения между република Генуа и България, и Генуа и Добруджанското княжество е наситен с материал най-вече относно търговските контакти на тези политически субекти. Би било по-добре те да бъдат отнесени към търговските контакти. Отношенията между Иван III Асен, вече в ролята му на частно лице, и генуезки представител, според мен са изцяло финансови. Важните забрани, издадени от Съвета за Хазария на 22 март 1316 г. срещу земите на императора на Загора са израз на търговската политика на Генуа и е по-подходящо да бъдат разгледани в главата за търговските отношения. Но в забраните има текст с

политическо съдържание, който директно засяга българския владетел и добре е да се коментира като негативно политическо послание и израз на враждебната политическа позиция на Генуа спрямо българската държава.

Допуснати са няколко повторения, които мисля, че са резултат на компютърната обработка на текста.

Похвално е желанието на докторанта и старанието му да включи в работата си всички свои познания по темата, а те действително са обширни, но това е довело до известно пренасяне с факти и събития. Изложението търпи редуциране в полза на по-целенасочено представяне на темата. Добре е да се избягват прекомерно дългите изречения с по няколко подчинени в тях.

Заключение: В дисертационния труд на Симеон Хинковски са разгледани цялостно и обстойно българо-генуезките отношения през XIII-XV в. Той обхваща всичките възможни страни на тези отношения въз основа на много голям обем документални източници и също консултирайки се с утвърдени научни изследвания по темата. Важни приноси са разработките относно търговската номенклатура, българската диаспора и най-вече българите-роби в метрополията и в колониите ѝ. Авторът показва не само отлична информираност и задълбочен подход към научната проблематика, но проявява критично мислене и изразява своя позиция по изказани становища. Достоинствата на представената дисертация напълно позволяват на докторанта Симеон Валентнинов Хинковски да придобие образователната и научна степен „доктор“.

А. Данчева-Василева

12. 03. 2015 г.

Други предложения за подобрения в дисертационния труд:

Допуснатите повторения, при които текстът буквално е копиран, са: от с. 16 на с. 81, от с. 35 на с. 85-86, от с. 70-72 на с. 90-91.

с. 3 (абзац 2). Не е подходящ изразът - „едва на второ място“ за връзките с Италия, след като се сравняват само две държави – Италия и Ромейската империя. Ако мястото беше четвърто, пето тогава може да се каже „едва“. През Средновековието западноевропейската политика на България включва отношения с Папството, с германските императори, с Унгария, с италианските градове-републики, с рицарите от Латинската империя в Константинопол, които са от Шампан и Ено. Западноевропейски представители пък имат преки контакти по време на трите първи кръстоносни похода с българските земи. Поради това не е точно да се посочи, че веднага след Папството на второ място са контактите с италианските градове-републики. Кои други градове-републики се има предвид освен Венеция, Флоренция, Генуа и Пиза?

с. 4. „сложните контакти на отношенията“? Да се редактира.

с. 8. „времеви хиатус на документите“? т.е. „времева празнина на документите“. Според мен документите нямат времеви хиатус. Между изготвянето им има по-кратък или по-дълъг период от време или вътре в документите може да има пропуснати сведения за определено време. Става въпрос за точност в изразяването.

с. 11-12. Представени са няколко историци, чиито изследвания не са цитирани.

с. 13. Непонятно е какво означава etc., „така натътък“, в края на посочените в бележките заглавия. Така се прави, ако се цитира определен текст от конкретни страници, но не и при цитиране само на заглавие.

с. 14. Румънските учени са застъпени малко, поради техните идеи. Накратко да се посочат какви са тези идеи.

с. 15. Трудът на Д. Димитров не е публикуван и поради това би трябвало да се цитира след вече публикуваните.

с. 21. “Значението на града започнало да се променя... в по-късен период“. Кой период? Кога? Не е ясно как строежът на църкви от християнската общност говори за това, че ролята на Генуа не е толкова съществена. Да се внесе яснота. (с. 22). За изграждането на синагогата няма бележка както и за много други факти, които са взети от изследвателската литература.

с. 23. „...градът бил подвластен все още на фамилията Обертенги...“ За тази фамилия по-горе нищо не се споменава, за да се каже „...все още...“.

с. 31. Хатин, мястото на битката в 1187 г., не е в Минска област, Беларус, а между Назарет и Тивериадското езеро.

с. 32. „...промяна във времевите възприятия на генуезците, настройвани вече по възможностите за плаване и осъществяване на експедиции“. Нужна е редакция. Вместо „бройка“ за робите по-добре е „броят им постоянно растял“.

с. 34-40. Споменава се фамилията Боканегра за периода 1258-1356. В началото се отбелязва Гвидо, след това на три места само Боканегра, а през 1356 г. Симоне Боканегра. Да се внесе уточнение и когато се говори за фамилията Боканегра да се отбележи и конкретната личност и годините на неговата политическа дейност.

Много често се използва наречието „чисто“. По-добре е в писмената научната реч да се използват: изцяло, напълно, съвсем (с.6, 20, 25,31, 34, 63, 70, 78, 82, 87 и на много други места) вместо „чисто“. Твърде често се използва и определението „изключително“.

с. 55. Относно заглавието „Институции и структури в метрополията“. Бих искала да поясня: „институция“ означава установеност, установено положение в правен, социален, морален, държавен смисъл. Синоним на институция е учреждение, институт. „Структура“ е строеж, устройство, състав, вътрешна организация на някаква даденост – структура на материал, структура на държавно управление, структура на дисертация. В структурата се вмъква съдържанието, което в случая могат да бъдат институциите. В този смисъл заглавието би било по-точно, ако се формулира „Структура на управлението и институции“.

с. 57. „...в Комуната започнала съществена промяна в управлението“. Нека се уточни, че става въпрос за данъците, за финансовото състояние на комуната, а не управлението изобщо.

с. 60. „Кръстоносните походи са онази пределна линия, която отваря пътя на Генуа към морето...“ Неподходяща метафора според мен е „пределна линия“. Логично изразът се възприема като крайно положение, спиране, приключване, а тук презумцията е в обратен смисъл – начало, откриване на възможности, начален тласък. Добре е да се редактира. Например може да се използва изразът „отправна точка“ или „Кръстоносните походи дават възможност на Генуа активно да започне експанзията си на морска търговска сила в басейна на Черно море“(?)

с. 66. „...България като една от важните дестинации попада ...“. Думата „дестинация“ не е подходяща, тъй като означава назначение, предназначение, местоназначение, а тук става въпрос за България като важен търговски партньор. Тази дума не се среща в нито един речник на съвременния български език и в речника на чуждите думи в българския език. Не е уместно да се пренасят механично съвременни чужди термини, отнасящи се например до въздухоплаването и туризма в научно-изследователските трудове.

с. 73. „Липсата на конкретни сведения...“ Много дълго и неясно изречение с няколко подчинени и остава неразбираемо.

с. 74. II абзац. Изречението е недовършено и не се разбира какво „със сигурност може да се каже...“.

с. 75. Като генуезка колония Месемврия е представена с две изречения: едното е неправилно структурирано, а второто няма никаква връзка с първото. Има голям дисбаланс при описанието на генуезките колонии. При някои има подробен текст, а при

други много маргинални сведения. Специално за Месемврия трябва да се уточни за български и византийски град ли става въпрос, в който търгуват генуезците или за генуезка колония, тъй като там присъства генуезки консул. Същото се отнася и до Маврокастро. По-правилно е да се отбележи, че в тези два града има търговски фактории на Генуа, а те не са колонии като Пера (тя има дори статут на отделен град в столицата Константинопол), Кафа, Вичина, Килия, Ликостомо. Същественото в определението за фактория е наличието на търговска кантора, отворена от чужда държава или компания и управлявана от неин представител. Тези два града би трябвало да се определят с наличието в тях на търговски фактории, не като колонии. Необходима е яснота при употребата на понятията и термините.

с. 77. „Данни с оскъдно съдържание, дори силно преувеличени, дават една по-пълна представа за обхвата на генуезките владения“. В тази мисъл, перефразирана от мен, има очевидно противоречие. Моето предложение е например: „Макар оскъдни и преувеличени, данните дават известна представа...“. Не би могло оскъдни и преувеличени данни да дават по-пълна представа.

с. 94. Допуснати са следните грешки: забраните, от съвета на Генуа са издадени на 22 март 1316 г., не на 22 март 1314 г. На предишната страница е отбелязана правилната датировка, което говори за грешка по невнимание. Забраните са три според текста на документа, но пак на същата страница, 94, става въпрос за две забрани, издадени през 1314 и 1315 г.; такова положение не съществува. Има забрана, която съветът на управителите на Генуа е издал на 14 февруари 1317 г., но в конкретния текст този втори документ не е споменат. Освен това от гледна точка на хронологическата и логическа последователност би трябвало най-напред да се изложи поводът за забраните, а след това самите забрани и коментарът към тях. На с. 93-94 е направено обратното. Би трябвало да се цитират клаузите на самия документ (например по изданието на акад. В. Гюзелев в „Очерци...“) и след това да се посочат историците, които са го коментирали и цялото съдържание на бел. 56 на с. 93.

с. 102-103. Ето какво е съдържанието: Консулската институция в Месемврия разкрива две „изключително важни неща“. На първо място трябва да се разбере административната структура на Генуа, за да се разбере наличието на консулат в един български град. Това се казва в текста. (Няма значение какъв е градът, важен е фактът, че има в него консул). Но въпросът за консулите е разгледан към историята на Генуа в параграфа „Институции и структури“. Възност на с.102-103 не се казва нищо относно „изключително важните неща“. Освен това отсъства „изключителното второ важно нещо“, за което вече е споменато по-горе, но не е обяснено кое е то. Необходима е по-голяма прецизност при формулиране на тезите и излагане на мислитите. Текстът се нуждае от преосмисляне най-вече стилово.

С. 103. Предположението за сключване на договор между цар Иван Александър и генуезците през 1351 г. „може почти на 100% да бъде потвърдено“. Изразът в кавички е съвременна разговорна езикова конструкция и присъствието ѝ в текст с научно съдържание не е уместно.

с. 112. „Ако приемем...“. Дълго, неясно изречение с пет подчинени в него и като цяло няма ясна мисъл.

с. 120. Изразът, „времева дупка“ в Масариите, не е подходящ. Това е разговорна фраза. Може да се каже например: „отсъствието на сведения“ за определен период от време.

с. 125. „Сенатът на Венеция сезиран...“ – недовършено и неясно изречение.

с. 138 (горе) „Напротив, ангажираността...“ неразбираемо изречение.

с. 145. Изречението „Неспирните търговски интереси на Генуа... не оказвали такава тягостна съпротива на венецианските търговци...“ Понятията не са използвани правилно. Интересите не оказват съпротива, още повече тягостна; те оказват натиск върху други заинтересовани страни в конкретните отношения.

с. 153. Политическите и търговските отношения на Генуа с България „могат да бъдат разгледани епизодично...“. Фразата не е коректна. Политическите и търговски отношения на Генуа с България са епизодични, а не непрекъснати. Те обаче не трябва да се разглеждат епизодично, а в хронологичен порядък според времето на появата на всеки един от документите за тях.

с. 187. „Ако до 1204 г....“ прекомерно дълго изречение (8 реда) и неясно.

с. 193. „Лошите клаузи....“. Прекомерно дълго изречение (7 реда).

А. Данчева-Василева